

Katarzyna Lukas

Z Wielkopolski na Podkarpacie, z Podkarpacia nad Bałtyk : droga życiowa i naukowa Profesora Andrzeja Kątnego

Studia Germanica Gedanensia 33, 314-318

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z Wielkopolski na Podkarpacie, z Podkarpacia nad Bałtyk. Droga życiowa i naukowa Profesora Andrzeja Kątnego

Profesor Andrzej Kątny urodził się 4 lutego 1949 r. w miejscowości Gorzyce Wielkie koło Ostrowa Wielkopolskiego, tam też spędził dzieciństwo i lata nauki szkolnej. Początkowo nic nie zapowiadało, że zostanie on kiedyś jednym z czołowych polskich germanistów i językoznawców, wybitnym znawcą gramatyki kontrastywnej polsko-niemieckiej; młody gorzycczanin ukończył bowiem Technikum Kolejowe Ministerstwa Komunikacji w Ostrowie Wielkopolskim, gdzie w roku 1968 zdał maturę. W przypadku absolwenta, który zdobył podstawy wiedzy w tak ścisłych przedmiotach, jak maszynoznawstwo, mechanika techniczna czy elektrotechnika, kontynuacja nauki na politechnice zdawałaby się naturalnym wyborem. Andrzej Kątny zdecydował jednak inaczej. Wybrał filologię germańską na jednym z najlepszych uniwersytetów w Polsce – UAM w Poznaniu, gdzie studiował w latach 1968–1973. Studia te ukończył z wynikiem bardzo dobrym.

Sklonność do ścisłego, logicznego myślenia, do matematycznej precyzji rozumowania, ukształtowana przez lata nauki w szkole średniej, nie pozostała bez wpływu na wybór językoznawstwa jako tej dziedziny filologii, którą Andrzej Kątny zainteresował się już na studiach. Tytuł magistra uzyskał na podstawie pracy „Die Modalverben des Deutschen und Polnischen“, napisanej pod kierunkiem prof. Andrzeja Z. Bzdęgi. Wśród wykładowców studenta Andrzeja Kątnego znaleźli się wybitni germaniści, tacy jak Hubert Orłowski, Stefan H. Kaszyński, autorzy słownika polsko-niemieckiego Jan Chodera, Stefan Kubica i właśnie Bzdęga, który stał się pierwszym mentorem i opiekunem naukowym młodego magistranta, zachęcił go do kontynuowania badań nad modalnością w języku niemieckim i polskim.

Po studiach magister Kątny podjął pracę nauczyciela języka niemieckiego w III Liceum Ogólnokształcącym w Ostrowie Wielkopolskim, a równolegle pracował nad dysertacją doktorską. Praca w szkolnictwie, aczkolwiek niedługa, przyniosła młodemu germaniście wymierne i długofalowe pożytki. Ze zdobytego w szkole doświadczenia dydaktycznego Andrzej Kątny czerpał jeszcze nieraz po wielu latach, kiedy przyszło mu organizować nauczanie języka niemieckiego dla studentów germanistyki w różnych ośrodkach – czy to w Rzeszowie, czy później w Gdańsku, Olecku czy w kolegiach językowych. Dzięki temu Andrzej Kątny zalicza się do tych nauczycieli akademickich, którzy pracę w szkolnictwie poznawali „od kuchni”, a swój warsztat i kompetencje metodyczne nabywali w codziennej, żmudnej belferskiej pracy.

W roku 1975 w drodze zawodowej młodego germanisty nastąpił przełom, który definitywnie skierował go na tory akademickie. W ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Rzeszowie utworzono Katedrę Filologii Germańskiej, która potrzebowała nowej kadry. Andrzej Kątny opuścił zatem rodziną Wielkopolską i przeniósł się na Podkarpacie, gdzie przepracował kolejne dwadzieścia lat: początkowo jako asystent, potem jako adiunkt, a po habilitacji w roku 1994 – jako profesor nadzwyczajny oraz kierownik Zakładu Dydaktyki Języka Niemieckiego.

Ponieważ młoda uczelnia w Rzeszowie nie miała wówczas prawa nadawania stopni, Andrzej Kątny uzyskał stopień zarówno doktora, jak i doktora habilitowanego na UAM w Poznaniu. W roku 1980 obronił pod kierunkiem prof. Andrzeja Z. Bzdęgi pracę doktorską

o modalności w języku niemieckim i polskim – pierwszą swą rozprawę z zakresu gramatyki kontrastywnej, której poświęcił tak wiele swoich późniejszych książek i artykułów. Jednocześnie była to jedna z pierwszych książek germanistycznych z dziedziny gramatyki porównawczej w ujęciu polsko-niemieckim. Za pracę tę autor otrzymał nagrodę Rektora WSP w Rzeszowie.

W ciągu swej ponaddwudziestoletniej pracy na germanistyce rzeszowskiej Andrzej Kątny dał się poznać jako znakomity dydaktyk, a także pomysłodawca i organizator wielu konferencji i wydarzeń naukowych. Jak mało kto potrafił już wówczas zgromadzić wokół każdej swej inicjatywy i każdego projektu wybitnych znawców przedmiotu, specjalistów z kraju i z zagranicy. Już wtedy umiał dotrzeć do odpowiednich osób, zainteresować je swoim przedsięwzięciem, pielęgnować i podtrzymywać cenne kontakty przez lata. A trzeba tu pamiętać o warunkach, w jakich wówczas, za głębokiego PRL-u, pracowali polscy neofilolodzy: lata 70. i 80. to czasy utrudnionych kontaktów naukowych z Zachodem, braku dostępu do bibliotek i możliwości publikacji w czasopismach zachodnich; germaniści mogli wyjeżdżać jedynie do NRD. W dodatku Rzeszów był wówczas niewielkim ośrodkiem, położonym z dala od głównych szlaków komunikacyjnych; niejedna podróż z Rzeszowa do NRD była pod względem organizacyjnym i logistycznym prawdziwą eskapadą. Mimo tych warunków, tak niesprzyjających kontaktom i wymianie myśli naukowej z zagranicą, Andrzejowi Kątnemu udało się zorganizować dwie międzynarodowe konferencje „Theorie und Praxis der deutsch-polnischen Konfrontation und Translation” (1985 i 1988). Ich pokłosiem były dwie książki: pierwszą z nich wydał on jako tom jubileuszowy z okazji 60. urodzin profesora Bzdęgi. Drugą były *Studien zur kontrastiven Linguistik und literarischen Übersetzung* – książka istotna z kilku względów. Wydana w roku 1989, a więc tuż po zmianie ustroju, zapoczątkowała długoletnią współpracę Andrzeja Kątnego z Wydawnictwem Naukowym Peter Lang we Frankfurcie nad Menem, która trwa po dziś dzień. W polskiej germanistyce tom ten był jedną z pierwszych translatologicznych publikacji książkowych; w niemieckim przekładoznawstwie zyskał duży oddźwięk, jest pracą do dziś aktualną i cytowaną. Natomiast jej tytuł wskazuje pośrednio na poszerzenie zainteresowań badawczych samego Andrzeja Kątnego, który odtąd już zawsze będzie się interesować translatoryką.

Zmiana ustroju i związana z nią likwidacja barier tak dotkliwych w pracy neofilologa pozwoliła młodemu językoznawcy na udział w przedsięwzięciu, które w jego karierze akademickiej okazało się prawdziwym kamieniem milowym. W roku 1988 profesor Ulrich Engel z Instytutu Języka Niemieckiego w Mannheim poszukiwał w Polsce germanistów i polonistów gotowych do współpracy nad planowaną przezeń „Polsko-niemiecką gramatyką kontrastywną”. Udało mu się pozyskać do tego projektu czołowych językoznawców z różnych ośrodków naukowych w Polsce i za granicą. Byli to m.in. Danuta Rytel-Kuc, Lesław Cirko, Antoni Dębski, Alicja Gaca, Alina Jurasz, Paweł Mecner, Izabela Prokop, Roman Sadziński, Czesława i Christoph Schatte, Eugeniusz Tomiczek, Daniel Weiss (ze Szwajcarii); a także Krystyna Pisarkowa, Jan Czochralski, Andrzej de Vincenz. W gronie autorów znalazł się też dr Andrzej Kątny, który dał się już poznać jako rzutki i skuteczny wydawca oraz organizator ważnych konferencji.

Rozmach i rozmiary mannheimskiego przedsięwzięcia sprawiły, że prace zespołu trwały niemal dziesięć lat (1990–1999) i zaowocowały pionierską, monumentalną *Deutsch-polnische kontrastive Grammatik* w dwóch tomach, wydaną w roku 1999 w Heidelbergu,

a następnie jeszcze dwukrotnie (1999 i 2000) w Warszawie. Andrzej Kątny jest autorem rozdziału 4 *Das Verb* (str. 541–698) w tomie I: monograficznej rozprawy, która wraz z innymi publikacjami stała się podstawą do nadania mu tytułu profesorskiego.

Przez wspomnianą dekadę zespół prof. Engla spotykał się regularnie na przemian w Mannheim i w Karpaczu, w ośrodku konferencyjnym Uniwersytetu Wrocławskiego. Te spotkania, dyskusje, a także wspólne górskie wędrowki na Śnieżkę zaowocowały wieloma kontaktami i przyjaźniami, które trwają po dziś dzień.

Jeszcze w trakcie współpracy z prof. Englem Andrzej Kątny – wciąż jeszcze doktor – habilitował się w roku 1994 na UAM w Poznaniu, na podstawie rozprawy o rodzajach czynności czasowników polskich w ujęciu kontrastywnym. Recenzentami w przewodzie habilitacyjnym byli profesorowie: Andrzej Z. Bzdęga, Tomasz Czarnecki i Zdzisław Wawrzyniak.

Niedługo po habilitacji w życiu rzeszowskiego germanisty nastąpiła kolejna zmiana: przeprowadzka do Gdańska; w roku 1996 został on profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Gdańskiego, w bardzo jeszcze wówczas młodej Katedrze (później: Instytucie) Filologii Germańskiej¹, w której objął kierownictwo Zakładu Językoznawstwa Stosowanego. W latach 1997–2002 sprawował funkcję zastępcy dyrektora ds. naukowych, a przez trzy kadencje (2002–2012) był dyrektorem IFG. Od czasu reorganizacji Wydziału Filologicznego w roku 2011 pełni funkcję kierownika Katedry Językoznawstwa i Teorii Przekładu.

Kolejne lata po przyjeździe do Gdańska prof. Kątny poświęcił działalności dydaktycznej, naukowej i organizacyjnej nie tylko na rzecz swojej nowej uczelni. Jednocześnie pracował w kilku innych ośrodkach: w WSP, a następnie Akademii Pomorskiej w Słupsku, we Wszechnicy Mazurskiej w Olecku, był też profesorem wizytującym w Instytucie Lingwistyki Stosowanej UAM w Poznaniu. Wiele energii, trudu i serca poświęcił prof. Kątny pracy w Olecku, pięciokrotnie organizował tam konferencje (dwie wspólnie z Krzysztofem Hejwowskim z Instytutu Lingwistyki Stosowanej UW). Kontakty naukowe nawiązane jeszcze w Rzeszowie, a zwłaszcza w „epoce gramatyki kontrastywnej”, przyniosły obfite owoce: jako profesor UG prof. Kątny zorganizował w sumie pięć międzynarodowych konferencji naukowych, m.in. w kooperacji z Instytutem Goethego z Warszawy oraz w ramach współpracy instytucjonalnej między germanistyką w Gdańsku i Uniwersytetem w Bremie (program „Germanistische Institutspartnerschaften”). Sam również wiele wyjeżdżał, brał udział jako referent w konferencjach językoznawczych w Polsce, w NRD, a później RFN, w Austrii, Szwajcarii, Francji, Kanadzie, Słowenii, na Węgrzech i w Czechach.

Jako dyrektor Instytutu Filologii Germańskiej przez dziesięć lat był redaktorem naczelnym rocznika *Studia Germanica Gedanensia*, które dzięki jego staraniom stało się ważnym czasopismem polskiej germanistyki (obecnie 7 punktów na liście ministerialnej). Prof. Kątny dba nie tylko o staranną redakcję, o merytoryczny poziom pisma i o to, by każdy numer miał określony temat przewodni (Schwerpunkt); zawsze przywiązywał też dużą wagę do estetyki, do szaty graficznej pisma – walory estetyczne poszczególnych roczników oraz tomów specjalnych, motywy gdańskie pojawiające się na okładkach i wklejkach to zasługa znakomitego

¹ Gdańska germanistyka powstała jako jednostka organizacyjna już w roku 1979, jednak dopiero w 1989 r. przyjęła pierwszych studentów.

gdańskiego artysty grafika Andrzeja Taranka, którego prof. Kątny pozyskał do stałej współpracy z czasopismem.

Kolejne ogromne przedsięwzięcie wydawnicze, które prof. Kątny sygnuje swoim nazwiskiem, to seria *Danziger Beiträge zur Germanistik*, założona w oficynie Peter Lang w roku 2001; odegrał on tu rolę prekursorską, była to bowiem pierwsza seria redagowana przez polskiego germanistę w tym wydawnictwie. Dziś liczy ona 49 tomów, a publikowane są w niej prace z dziedziny językoznawstwa germańskiego i stosowanego oraz literaturoznawstwa. Ta pionierska seria umożliwia dziś polskim germanistom – nie tylko z Gdańska, ale i z całej Polski – aktywny udział w niemieckojęzycznym dyskursie naukowym. Sprawia, że ich prace są czytane i są obecne na zachodnim rynku wydawniczym. *Danziger Beiträge*, z pięknym logo Uniwersytetu Gdańskiego na okładce, to istotny punkt w krajobrazie tzw. germanistyki zagranicznej, a także „produkt firmowy” gdańskiej germanistyki.

Ponadto prof. Kątny jest współzałożycielem i współredaktorem czterech innych serii u Petera Langa, które prowadzi wspólnie z germanistami, sławistami i anglistami z Wiednia, Doniecka, Warszawy, Krakowa i Poznania.

Andrzej Kątny, Wielkopolec z urodzenia i długoletni rzeszowianin, stał się w końcu gdańszczaninem z wyboru. Interesuje się kulturą, literaturą i skomplikowaną, wieloetniczną przeszłością grodu nad Motławą, z którym – jak można przypuszczać – czuje się emocjonalnie związany. Najlepszą oznaką tej więzi jest wydanie – wspólnie z Jensem Stübenem z Oldenburga – wierszy zebranych przedwojennego gdańskiego poety, Willibalda Oman-kowskiego / Omansena. Jest to kolejna książka nie tylko starannie zredagowana, ale też urzekająca swą piękną szatą graficzną.

Dorobek naukowy prof. Kątnego jest ilościowo ogromny; obejmuje on autorstwo pięciu książek, blisko stu artykułów i rozpraw, redakcję i współredakcję 34 tomów zbiorowych. Prof. Kątny wypromował dziesięcioro doktorów, a różnorodność tematyczna dysertacji, nad którymi sprawował opiekę – od problemów frazeologii, przekładu literackiego, poprzez judaica, kulinarystkę aż po komunikację interkulturową – pokazuje jego otwartość na nowe tematy, prądy i podejścia badawcze. Jego własne zainteresowania od dawna już nie ograniczają się do gramatyki kontrastywnej, modalności i aspektualności, lecz obejmują także leksykologię i frazeologię, pragmatyngwistykę oraz kontakty językowe i kulturowe, zwłaszcza w Europie Środkowej. Można powiedzieć, że ewolucja zainteresowań prof. Kątnego podąża tą samą drogą, jaką przebyło językoznawstwo: od badań nad strukturami języka w kierunku otwarcia na pragmatykę i komunikację, a w końcu na szeroko pojętą kulturę.

Zwieńczeniem naukowej drogi i kariery akademickiej gdańskiego germanisty był tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych, który otrzymał on w roku 2001 z rąk Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego w uznaniu dorobku naukowego, ze szczególnym uwzględnieniem rozdziału monograficznego *Das Verb* we wspomnianej już *Gramatyce kontrastywnej*. Cztery lata później Andrzej Kątny otrzymał nominację Ministra Edukacji Narodowej na stanowisko profesora zwyczajnego w Uniwersytecie Gdańskim.

Za swoje osiągnięcia naukowe, wydawnicze, dydaktyczne i organizacyjne był on wielokrotnie nagradzany: m.in. sześciokrotnie nagrodą Rektora WSP w Rzeszowie, dwukrotnie Nagrodą Ministra Edukacji Narodowej, a najświeższym wyróżnieniem jest nagroda zespołowa Rektora Uniwersytetu Gdańskiego I stopnia za redakcję czasopisma *Studia*

Germanica Gedanensia. Ponadto Andrzej Kątny został odznaczony Brązowym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej oraz Złotym Medalem za Długoletnią Służbę. Jest członkiem licznych organizacji i towarzystw naukowych, był członkiem zarządu m. in. Stowarzyszenia Germanistów Polskich, Mitteleuropäischer Germanistenverband, należy do Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Internationale Vereinigung für Germanistik oraz Polskiego Towarzystwa Lingwistyki Stosowanej. Przez trzy kadencje był członkiem i ekspertem Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej, od kilkunastu lat jest rzeczoznawcą MEN ds. kwalifikacji podręczników do języka niemieckiego. Andrzej Kątny zasiada w radach naukowych licznych czasopism i serii naukowych. Do najważniejszych należą: *Convivium*, *Orbis Linguarum*, *Kwartalnik Neofilologiczny*. Jest też członkiem Komisji Nauk Filologicznych Oddziału PAN we Wrocławiu.

Choć lista zasług i osiągnięć Profesora jest bardzo długa, to i tak nie oddaje ona tego wszystkiego, co zrobił on dla nas – gdańskich germanistów. Dla pracowników naukowych młodszego pokolenia Andrzej Kątny jest stałym elementem instytucyjnego krajobrazu, większość z nas nie pamięta czasów, kiedy go tu nie było. Dość powiedzieć, że bez niego gdańska germanistyka nie byłaby tym, czym jest dziś; to jemu zawdzięczamy jej wyraźny profil językoznawczo-translatologiczny; to on dbał o równowagę między nauką a dydaktyką. Jako dyrektor wprowadzał programy kształcenia nauczycieli i tłumaczy w trudnych czasach reformy bolońskiej; starał się o dopasowanie programów studiów do wymagań rynku pracy. W swej dalekowzroczności i pragmatyzmie dbał o praktyczne ukierunkowanie dydaktyki, a jednocześnie o rozwój naukowy młodej kadry, która zawsze może liczyć na jego wsparcie, życzliwość i fachową poradę. Myślę, że większość z nas z pełnym przekonaniem podpisze się pod życzeniami dla Jubilata, aby swym autorytetem, wiedzą i doświadczeniem zechciał służyć nam – gdańskim germanistom, studentom, kadrze i całemu Uniwersytetowi – jak najdłużej.

Katarzyna Lukas
(Gdańsk)

Ausgewählte Grußadressen an den Jubilar Prof. Andrzej Kątny

Prof. em. Marian Szczodrowski
ehemaliger Dekan der Philologischen Fakultät
der Universität Gdańsk²

Venerabilis Prorektor Universitatis Gedanensis,
Spectabilis Decane Facultatis Philologiae
Omnes Praesentes Hospes,

² Die Ansprache wurde von Prof. Szczodrowski persönlich gehalten.